

ÜRDÜN EDEBİYATININ İLK SERBEST ŞİİR ÖRNEKLERİNDE TEMATİK İNCELEME*

Seher Doğancı**

Öz

XX. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti himayesinde Suriye'ye bağlı bir vilayet olan Ürdün'ün 1921'den önceye ait halk şiirleri, şarkıları ve edebiyatına dair yazılı ve sözlü kayıtları yoktur. Buna şairler ve ediplerin yokluğu da dâhildir. Ürdün'deki edebî hareketler üç merhaleye ayrılır. Bu merhalelerin birincisi 1921 ve 1946 yılları arasında kapsayan Emirlikler Dönemi Edebiyatı'dır. Bu edebiyat Ürdün'ün Bilâdu's-Şâm ve diğer Arap ülkelerinden Lübnanlı, Hicâzlı ve Iraklı şairlerle irtibatının devam ettiği dönemdir. Edebi eserlerin Kur'an Arapçası ile yazıldığı bu dönemde konu olarak İngiliz ve Fransız sömürgesine karşı mücadele işlenir. Ürdün şiiri bu dönemde Ürdünlü şairlerin elinde altın çağını yaşar ve bunlar arasında 'Arâr lakaplı Mustafâ Vehbî't-Tel ve Husnî Zeyd yer alır. İkincisi, 1948 ve 1967 yılları arasında kapsayan Nekbe (Felaket) ve Nekse (Yenilgi) Arasındaki Edebiyat olarak adlandırılır. Bu edebiyat 1948 yılında yarım milyon Filistinlinin Ürdün'ün doğu sahillerine iltica etmesiyle başlar. Ürdün-Filistin hüviyeti çerçevesinde oluşan bu dönem, ilk serbest şiir örneklerini 'Abdu'r-Rahîm 'Omar ve Teysîr Subûlle verir. Üçüncü dönem ise Haziran 1967'den günümüze kadar devam eden Nekse Sonrası Edebiyat olup Modern Ürdün Edebiyatının başlangıcı sayılır. Bu çalışma Ürdün Edebiyatının ikinci dönemi Nekbe ve Nekse Arasındaki Edebiyat'ta yer alan serbest şiir örneklerinin Arapçadan Türkçeye çevirisini amaçlamaktadır. Bu formda şiirler kaleme alan beş ayrı şairin beş farklı şiirlerinin tercümesini ve tahlilini ihtiva eden bu çalışmada şiirlerin konusu, simgeleri ve dili nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Teysîr Subûl, 'Abdu'r-Rahîm 'Omar, 'Ahmed 'Ebû 'Urkûb, Kemâl Nâsır, Selîm Debâbne.

* Araştırma makalesi/Research article; Doi: 10.32330/nusha.1371192

** Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bölümü e-posta: seherkaynamazoglu@kmu.edu.tr, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-3993-1171>

Makale Gönderim Tarihi: 04.10.2023

Makale Kabul Tarihi : 09.11.2023

Thematic Analysis on the First Examples of Free Poetry in Jordanian Literature

Abstract

Jordan, which was a province of Syria under the auspices of the Ottoman Empire until the twentieth century, has no written or oral records of folk poems, songs, or literature before 1921. This includes the absence of poets and literary figures. Literary movements in Jordan are divided into three stages. The first of these stages is the Literature of the Emirates Period, covering the period between 1921 and 1946. This literature is from the period when Jordan's contact with poets from Bilad al-Sham and other Arab countries such as Lebanon, Hejaz, and Iraq continued. In this period, when literary works were written in Qur'anic Arabic, the subject was the struggle against British and French colonialism. Jordanian poetry experienced its golden age in this period in the hands of Jordanian poets, among who were Mustafa Wehbî't-Tel, nicknamed 'Arâr, and Husnî Zaid. The second is called Literature between Nakba (Catastrophe) and Nakse (Defeat), covering the period between 1948 and 1967. This literature begins in 1948, when half a million Palestinians took refuge on the eastern coast of Jordan. This period, which occurred within the framework of Jordanian-Palestinian identity, gives the first examples of free poetry by 'Abdu'r-Rahîm 'Omar and Teysîr Subûl. The third period is Post-Nekse Literature, which continues from June 1967 to the present day and is considered the beginning of Modern Jordanian Literature. This study aims to translate from Arabic to Turkish the free poetry examples in the Literature between Nakba and Nakse, the second period of Jordanian literature. In this study, which includes the translation and analysis of five different poems by five different poets who wrote poems in this form, the subject, symbols, and language of the poems were determined using document analysis, one of the qualitative research methods.

Keywords: Teysîr Subûl, 'Abdu'r-Rahîm 'Omar, 'Ahmed 'Ebû 'Urkûb, Kemâl Nâsîr, Selîm Debâbne.

Structured Abstract

Following the establishment of the Arab government in the east of Jordan by King Abdullah in April 1921, Jordan took its first steps towards statehood. Jordan, which started its efforts to get rid of British exploitation on May 25 1923, became a fully independent state in 1946, and in 1947 the name of the state was determined as the Hashemite Kingdom of Jordan. After the war between the Arab states and Israel ended against the Arabs, the eastern coast of Jordan opened its doors to forty million Palestinian refugees. As a result, the Palestinian and Jordanian identities were forced to merge and unite, and within the Palestinian-Jordanian spirit, the suffering caused by the war, poverty, the need for food, forced migration, and political pressures began to be addressed

in poetry by many Palestinian refugees and even Jordanians. In these poems published in al-Jazira, al-Qalam, al-'Afaku'l-Jadid, al-'Afkâr magazines, and al-Hizbiyyah newspapers, the characteristics of Jordanian literary life and culture are revealed.

Additionally, poetry has great importance in Jordanian literature and is divided into two categories: traditional and free. Poets who wrote works in traditional poetry style include 'Abdu'l-Men'am er-Rifâ'î, Husnî Farîz, Reşîd Zaid el-Kîlânî, 'Îsâ en-Nâ'ûrî, Fedvâ Tûkân, 'Emîn Şanâr, and Radî Saddûq. Additionally, 'Abdu'r-Rahîm 'Omar is among the poets who produce works in the style of free poetry, and he started writing poetry in this style after returning from Kuwait in 1959. Moreover, the first examples of Jordanian free poetry were published in the al-'Afaku'l-Jadid magazine, which started to be published in Jerusalem in 1961, and Jordanian free poetry developed through both Palestinian poets and Jordanian poets. What is more, free poetry began to be used as a literary term in the mid-twentieth century, after Ahmed Zekî Ebû Shâdî founded the Apollo group. This poem aims to write poems independent of rhyme and meter, which are the normative structures of the traditional understanding. This literary understanding is the equivalent of free verse, which consists of stanzas in English literature. With this poem, developed in the hands of the Apollo group and the New Classicists, it is aimed to convey the changing living conditions and the poets' own life experiences to the reader through poetry. Within the framework of this goal, the poems of poets such as Baudelaire, T. S. Eliot, and Dylan Thomas, who are among the pioneers of free poetry in English literature, is translated into Arabic. Nazım Hikmet's poems are also translated from Turkish literature.

The first use of free poetry in Arabic literature was put forward in Iraq by two Iraqi poets, Nâzik al-Melâ'ike and Bedr Shâkir es-Seyyâb, in parallel with the political, economic, intellectual, and social changes of the early twentieth century. Later, these Iraqi poets were followed by Egyptian and Syrian poets. The aim of this poem, which is a rebellion against the formulaic rules of classical Arabic literature, is to put music in the foreground and to sing easy poetry without meter and pattern. In this poem, in which rhyme was abandoned and poetry with stanzas was accepted, 'İbrâhîm el-Mâzinî, Mahmûd Hasan 'Îsmâ'îl, and Louis Awwâd took part in Egypt, Bedi' Haqqî in Syria, 'Alî 'Ahmed Bâksîr in Sudan, and Mustafâ Vehbi't-Tel ('Arâr) in Jordan, are just a few of the poets.

The rules and contents of free poetry, which advocates change in form and subject, are described in Kadâyâ al-Sha'ri'l-Mu'âsîru, published by Nâzik el-Melâ'ike in 1962, and al-Sha'ru'l-'Arabîyyu'l-Hadîsi published by Jelîl Kemâlê'd-Dîn in 1964, and Rûhu'l-'Asri and Kadâyâ al-Sha'ri'l-Jedîdu, published by Muhammed en-Nevihî in 1964. The odes written with this new understanding of poetry, which advocates that there should be depth, closure,

liveliness, reality, and human emotions in poetry, aim to reflect the tastes of the period in which they were written, with a concern for beauty, and oppose the rhyme and aruz patterns in poetry. Moreover, legends and symbols are used in poetry, and topics such as politics, society, economy, and homeland are discussed in this new understanding of poetry.

In this study, it is aimed at translating from Arabic into Turkish the poems of five poets who wrote free verse poems between 1948 and 1967, which is called the Literature between Nakba (Catastrophe) and Nekse (Defeat), which ranks second among the literary periods of Jordanian poetry. Additionally, these poems were analyzed within the framework of subject, symbols, and language using document analysis, one of the qualitative research methods. The poets in question are as follows, respectively: "Teyşîr Subûl, 'Abdu'r-Rahîm 'Omar, 'Ahmed 'Ebû 'Urkûb, Kemâl Nâsır, and Selîm Debâbne."

Giriş

Nisan 1921'de kral 'Abdullah tarafından Ürdün'ün doğusunda Arap hükümetinin kurulmasının akabinde Ürdün, devlet olma yolunda ilk adımlarını atar. İngiliz sömürsünden kurtulma yönündeki çalışmalarını ise 25 Mayıs 1923'te başlatan Ürdün, tam bağımsız devlet olmayı 1946 yılında gerçekleştirir ve 1947'de devletin adı Ürdün Hâşimî Krallığı olarak belirlenir (Kaddûrah, 1975, s. 163). Arap devletleri ve İsrail arasında gerçekleşen savaşın Araplar aleyhine sonuçlanmasının akabinde Ürdün'ün doğu sahilleri kırk milyon Filistinli mülteciye kapılarını açar (el-Mâdî&Mûsâ, 1841, s.20). Bunun neticesinde, Filistin ve Ürdün hüviyetleri kaynaşmak ve birleşmek zorunda kalır. Filistin-Ürdün ruhu içerisinde savaşın getirmiş olduğu acılar, fakirlik, yiyecek lokmaya muhtaç olma hali, zorunlu göç ve siyasi baskılar pek çok Filistinli mülteci ve dahi Ürdünlü tarafından şiirde işlenmeye başlar (Tûkân, 1985, s. 17). El-Cezîre, el-Kalem, el-'Afaku'l-Cedîd, el-'Efkâr dergilerinde ve el-Hizbiyye gazetesinde yayınlanan bu şiirlerde Ürdün edebî hayatının ve kültürünün özellikleri gözler önüne serilir.

İlaveten, Ürdün edebiyatı içerisinde şiir büyük bir öneme sahip olup taklîdi (geleneksel) ve hür (serbest) olmak üzere ikiye ayrılır. Geleneksel şiir tarzında eserler kaleme alan şairler arasında 'Abdu'l-Men'am er-Rifâ'î (1917-1985), Husnî Farîz (1907-1990), Reşîd Zeyd el-Kilânî (1905-1965), 'Îsâ en-Nâ'ûrî (1918-1985), Fedvâ Tûkân (1917-2003), 'Emîn Şanâr (1933-2005), Radî Saddûk (1938-2010) ve Kemâl Nâsır (1924-1973) yer alır. Serbest şiir tarzında eserler veren şairler arasında ise 'Abdu'r-Rahîm 'Omar (1929-1993) yer almakla birlikte bu tarzda şiir yazmaya 1959 yılında Kuveyt'ten dönmesiyle başlar. Dahası, Ürdün serbest şiirinin ilk örnekleri 1961 yılında Kudüs'te yayınlanmaya başlayan el-'Afaku'l-Cedid dergisinde atılır ve gerek Filistinli şairler gerekse Ürdünlü şairler aracılığıyla Ürdün serbest şiiri gelişim gösterir

(Katâmî, 1989, s. 74). XX. yüzyılın ortalarında 'Ahmed Zekî ebû Şâdî (1892-1955)'nin Apollo grubunu kurmasının akabinde bir edebî terim olarak kullanılmaya başlanan Serbest şiir (الشعر الحر) , şiirde geleneksel anlayışın kuralcı yapısı olan kafiye ve vezinden bağımsız şiirler yazmayı amaçlayan bir edebi anlayıştır. İngiliz edebiyatında kıtalardan oluşan Free vers' ün de karşılığıdır (ed-Desûkî, 1960, s. 518). Apollo grubu (جماعة أبولو) ve Yeni Klasikçilerin (الكلاسيكية الجديدة) ellerinde gelişen bu şiirde değişen hayat şartları ve şairlerin kendi hayat tecrübelerini şiir aracılığıyla okuyucuya aktarması hedeflenir. Bu hedef çerçevesinde İngiliz edebiyatındaki serbest şiir öncülerinden Boudelaire, T.S. Eliot ve Dylan Thomas gibi şairlerin şiirleri ve Türk edebiyatından da Nazım Hikmet'in şiirleri Arapçaya çevrilir (es-Sâ'îğ, 1978, s. 19).

Arap edebiyatında serbest şiirin ilk kullanımı ise XX. yüzyılın başlarında siyasi, iktisadi, fikri ve içtimai değişimlerin paralelinde Iraklı iki şair olan Nâzik el-Melâ'ike (1923-2007) ve Bedr Şâkir es-Seyyâb (1926-1964) tarafından Irak'ta ortaya konur. Daha sonra, Iraklı bu şairleri Mısırlı ve Suriyeli şairler de takip eder. Klasik Arap edebiyatının kalıpcı kurallarına başkaldırı niteliğinde olan bu şiirde amaç musikinin ön plana alınıp vezinsiz ve bahirsiz (kalıpsız) kolay şiir söyleme isteğidir (el-Harâhişe, 2017, s.37). Kafiye'nin terk edildiği ve kıtalarla şiir söylemenin kabul edildiği bu şiirde Mısır'da 'İbrâhîm el-Mâzinî (1889-1949), Mahmûd Hasan 'İsmâ'îl (1910-1977) ve Louis Avvâd (1915-1990) yer alırken Suriye'de Bedî' Hakkî (1922-2000), Sudan'da 'Alî 'Ahmed Bâksîr (1910-1969) ve Ürdün'de 'Arâr lakaplı Mustafâ Vehbi't-Tel (1899-1949) yer alan şairlerden sadece birkaçıdır (Maslûh, 1969, s. 108).

Şekilde ve konuda değişikliği savunan serbest şiirin kuralları ve muhteviyatı 1962 yılında Nâzik el-Melâ'ike tarafından yayınlanan Kadâyâ eş-Şa'ri'l-Mu'âsiru, 1964 yılında Celîl Kemâle'd-Dîn tarafından yayınlanan eş-Şa'ru'l-'Arabîyyu'l-Hadîsi ve Rûh'ul-'Asri ve 1964'te Muhammed en-Nevîhî tarafından yayınlanan Kadâyâ eş-Şa'ri'l-Cedîdu kitaplarında ortaya konur (eş-Şükrî, 1968, s. 43). Şiirde derinlik, kapalılık, canlılık, gerçeklik ve insani duyguların olması gerektiğini savunan bu yeni şiir anlayışıyla yazılan kasideler güzellik kaygısı içerisinde yazıldığı dönemin zevklerini yansıtmayı amaçlar ve şiirde kafiye iltizamına ve aruz kalıplarına karşı çıkar ('İsmâ'îl, 1961, s. 13). Dahası şiirde efsaneleri ve simgeleri kullanıp siyaset, toplum, iktisat ve vatan gibi konular bu yeni şiir anlayışında işlenir (Sâlih, 1986, s.5).

Bu çalışmada Ürdün şiirinin edebî dönemleri içerisinde ikinci sırada yer alan Nekbe (Felaket) ve Nekse (Yenilgi) Arasındaki Edebiyat olarak isimlendirilen 1948 ve 1967 yılları arasında serbest şiir türünde şiirler yazan beş şairin şiirlerinin Arapçadan Türkçeye çevrilmesi hedeflenmiştir. İlaveten, bu şiirlerin konu, simgeler ve dil çerçevesinde tahlil edilmesi nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak yapılmıştır. Söz konusu şairler sırasıyla şöyledir: "Teysîr Subûl (1939-1973), 'Abdu'r-Rahîm 'Omar (1929-

1993), 'Ahmed 'Ebû 'Urkûb (1936-2001), Kemâl Nâsır (1924-1973) ve Selîm Debâbne (1938-1992)”

Ürdün Edebiyatında Serbest Şiir

Ürdün Emirliğinin inşasından önce şiir, bedevi ruhunu ve hayatını yansıtan kasideler şeklinde olup bedevi Ürdünlülerin adet, cömertlik ve yiğitliklerini anlatmada önemli bir araçtır. Kur'an Arapçasından nahiv kuralları ve şiirdeki kelimenin inşası (sarf) bakımından farklılaşan bu şiirlerde kullanılan kelimeler bölgesel mahiyette bedevi hayatını, şartlarını ve tabiatını anlatan kelimelerdir. Bu çerçevede, bu dönemde yazılan şiirler evcil hayvan isimleri, bedevi hayatının bel kemiği olan çöl bitki ve çiçeklerinin isimleri ile doludur. Bunun sebepleri arasında Ürdün'deki bedevi nüfusun Emirlikler Dönemi başlarında % 46'lık bir oranda olması ve bu orana dâhil edilen fakir bedevi halkın yaşadıkları merkezden uzak mıntıklarda izole bir hayat yaşayıp tarım ve hayvancılıkla uğraşmaları yatmaktadır. Ürdün emiri Abdullah bin Huseyn'in 1921'de Ürdün emirliğini inşa etmesiyle birlikte Ürdün Devletinin resmi hayatı başlar. Emir Abdullah'tan önce Ürdün'de edebi çalışmalar ve eserler olsa da bunların hiçbiri Ürdün hüviyetini ve de kimliğini taşımaz. Bu tarihten itibaren Ürdün coğrafyasında yaşayan insanlar Şam kimliği ile anılmayıp Ürdün kimliğiyle anılmaya başlarlar. (el-Harâhişe,2017, s.49-50).

Bu dönemde şiir hareketlerinin taze kana olan ihtiyacı başta şair ve edip bir emir olan Âdil 'Arslân (1887-1954) olmak üzere Şeyh Mustafâ Ğalâyîbî (1886-1944), Şeyh Fu'âdu'l-Hatîb (1880-1957), Sa'id'ul-Kermî (1852-1935), Hayre'd-Dîn ez-Zerekli (1893-1976), Muhammed eş-Şarîkî (1898-1970), 'Abdu'l-Muhsin el-Kâzîmî (1871-1935), 'Mustafâ Vehbi't-Tel ve 'İbrâhîm el-Mubeydîn (1907-1982) gibi şairlerce karşılanır. Şiire yeni konular, farklı musikiler, değişik şekiller ve o döneme ait daha önce kullanılmayan kelimeler dâhil edilir. (el-'Esed, 1961, s. 87). Buna örnek olarak Ürdünlü şair 'Ârâr'a ait Metâ (2004, s. 132-137) ve Yâ Helvatu'n-Nazârât (2004, s. 181-183) şiirleri verilebilir. Söz konusu şiirler serbest nazım şekli ile kıtalar halinde yazılmış olup işlenen konular sebebiyle farklıdır. Zira şair Metâ adlı şiirini Ürdün Devletine komplo kurmak suçuyla 'Ammân merkez hapishanesinde yatarken ramazan bayramının arifesinde eşine ve çocuklarına duyduğu özlemi ve onlara kavuşma arzusunu dile getirmek için hazin bir üslupla yazmıştır. Bu sebeple şair şiirinin pek çok mısraında “Metâ” yani “ne zaman” diyerek ailesine ve sevdiklerine kavuşma iştiağını dile getirmiştir. İkinci şiirini ise hapisteyken oğlu Meryûd'a duyduğu özlemi dile getirmek için yazmıştır.

Ürdün'de eğitim ve öğretim faaliyetlerinin 1950'lerden sonra başlaması sebebiyle bu tarihten önce Ürdünlüler eğitimlerini tamamlamak için Suriye, Lübnan, Mısır ve Irak gibi Arap ülkelerine giderler. Bu nedenle ülkelerine dönen pek çok Ürdünlü edip ve mütefekkir gittikleri ülkelerin edebi zevk ve

anlayışlarının etkisinde kalırlar. İlâveten, Ürdün'de basın ve yayın organlarının geç gelişmesi ve dahi şairlerin seslerini duyuracakları dergi ve gazetelerin sayısının azlığı Ürdünlü şairlerin seslerini vatanlarında değil de diğer Arap ülkelerinde daha çok duyurmalarına neden olur. Bu sayede Ürdünlü şairler ve diğer Arap şairleri arasında sıkı ilişkiler ve dostluklar oluşur (Tûkân, 1985, s.41).

Ürdün edebiyatında şiirin gelişim seyri, Modern Arap Şiirinden sanat anlayışı ya da konular bakımından farklı olmayıp yoğunluklu olarak Filistin meselesini ve vatan sorunlarını işler. Bu çerçevede Ürdün serbest şiirinin karakteristik özelliklerini ihtiva etmesi açısından Ürdünlü şair Mustafâ Vehbî't-Tel'e ait ilk basımı 1954'te gerçekleşen 'Aşâyât Vâdî'l-Yâbîs divanı ile 'Esed Muhammedu'l-Kâsım (1931-2002), Nezhet Selâme (b.d.) ve 'İsmâ'il 'Abdu'r-Rahman (1915-1973) adlı üç ayrı şairin şiirlerinin mecmuası niteliğinde olan ve ilk baskısı 1956'da gerçekleşen 'A'âsîr fi'l-'Urdun adlı çalışma ön plana çıkmaktadır (el-Harâhişe, 2017, s.64). Bu çalışmaları Fedvâ Tûkân'a ait ikinci divanı olan ve on üç serbest şiir içeren 1956 yılı basımlı Vecedtuha adlı çalışma izler. Şairin ilk divanı beyitler halinde şiirlerden müteşekkil olup yer yer serbest şiir içerse de onun serbest şiir konusundaki istidadı birinci ve üçüncü divanında ortaya çıkar. Tûkân, 1960'ta yayınladığı üçüncü divanı olan A'tanâ Hubben adlı çalışmasında da ilk divanında olduğu gibi on üç serbest şiir yazmıştır. Tûkân'ın şiir anlayışı ilk başlarda Klasik Arap Edebiyatı tarzında olsa da zamanla serbest şiire olan ilgisi artmış ve Klasik Edebiyat çizgisinden çıkarak vatan, millet, siyaset ve sosyal devrim gibi konuları serbest şiir tarzında işlemiştir (Kızılılık, 2009, s. 60-61; Emekli, 2012, s. 23-26).

Ürdünlü şairlerin serbest şiir çalışmaları içerisinde değerlendirilmesi gereken diğer eserler ise Kemâl Nâsır'a ait 1960 basımlı Cerâh Tuğnî adlı divan, 'Abdu'r-Rahîm 'Omar'a ait 1963 basımlı 'Uğniyyât lis-Samt adlı divan, 'Eyûb Taha (1933)'ya ait 1961 basımlı Şitâ' ve Nâr adlı divan, Râdî Saddûk'a ait 1963 basımlı Kâne Lî Kalb adlı divan ile 1966 basımlı en-Nâr ve't-Tîn adlı divan ve Teysîr Subûl'e ait 1965 basımlı 'Ehzân Sahrâviyye adlı divan çalışmaları yer alır. Bunlara ek olarak bu dönem içerisinde divan yayınlamasalar bile yazmış oldukları serbest şiirleri Mecelletü'l-'Ufukî'l-Cedîdî'l-Makdisiyyetu ve Mecelletü'l-'Efkâr dergilerinde yayınlayan şairler yer alır ve bunlar sırasıyla:'Emîn Şanâr (1933-2005), Fâyız Sabbâğ (1942), Hikmet el-'Atîlî (1938-1976), 'Ahmed Hasan 'Ebû 'Arkûb (1939-2001), Halîl Zaktân (1928-1980), 'Omar 'Ebû Sâlim (1970-2002), Selîm Debâbne, Mûsâ Sardâvî (1931-2011), Surâ Seb'u'l-'Ayş (1944-), Hâlid es-Sâkit (1927-2006) ve 'Edîb Nâsır(1939)'dır. İlâveten bu şairlerin serbest şiire yönelmeden önce ağır-ağdalı üslupla yazdıkları ilk şiirleri hem şekil hem de anlayış bakımından Klasik Arap edebiyatı çerçevesinde olup Kur'an-ı Kerimden ve Arap İslam medeniyetinden dini, edebi ve askeri çerçevede beslenir (el-Harâhişe, 2017, s. 65-66; Katâmî, 1989, s.77). Bahsi geçen şairler kendilerinden sonra gelen yaşça küçük diğer

şairleri sanat anlayışları, kullandıkları dil ve şiir şekilleri bakımından etkileyip tecrübelerini de aktarmıştır.

1960'larda Ürdün toplumu kapalı özellikte olup adet ve geleneklere son derece bağlı bir yapıdadır. Serbest şiirin şiirde musikiye yönelmesi anlayışına, yeni şiir şekillerine, şiirdeki basit günlük dile ve şiir konusunun halkı ilgilendiren sosyal konular olmasına karşı çıkar ('Enîs, 1981, s.18). Buna mukabil, 1970'lerde mahalli (yöresel, bölgesel) şiir anlayışı bazı şairlerin ellerinde teşekkül etmeye başlar ve milli -folklorik denilecek şiirler yazılır. Bu şairler ve eserleri arasında Muhammed el-Kaysî (1944-2003)'ye ait 1967 basımlı Râye fi'r-Rîh adlı divan, 'Alî Fûde (1946-1982)'ye ait 1969 basımlı Filistînî Kehaddud's-Seyf adlı divan, Velîd Seyf (1948)'e ait 1969 basımlı Kasâ'id fi Zamanu'l-Feth adlı divan, Hâlid Muhâdîn (1941-2015)'e ait 1968 basımlı Salavât lil Fecru't-Tâli' adlı divan ve Recva 'Assâf (1945-2001)'a ait 1969 basımlı el-Hubz fi Beledî adlı divan yer alır. Bu şairlere ek olarak Muhammed el-'Atiyât (1937), 'Emîne el-'Advân (1935) ve Haydar Mahmûd (1942) gibi şairlerin de Ürdün serbest şiirine olan katkıları yadsınamaz (el-Harâhişe, 2017, s. 67).

Ürdün edebiyatında serbest şiirin yayılmasına zemin hazırlayan unsurlar Arap edebiyatında görülen edebi hareketlilik ve tercüme faaliyetleri neticesinde olur. Yeni şiir anlayışını benimseyen Arap şairler asrın gerçeklerini dile getirip anlatabilecekleri bu şiiri İngiliz edebiyatından 1950'li ve 1960'lı yıllarda gerçekleşen tercüme hareketleri neticesinde alır ve kullanmaya başlar. Bu şairlerin serbest şiir denemeleri Lübnan, Suriye ve Mısır dergilerinde yayınlanarak Ürdünlü şairlerin serbest şiirle tanışmasına vesile olur. Ama Ürdünlü şairlerin serbest şiir anlayışının güzellik ve estetik yönünü fark edip kullanmaya ve tatbik etmeye başlaması 1960'ların sonlarında gerçekleşir. Bu şiir anlayışı içerisinde yazmış oldukları çalışmaları da başta Mecelletu'l-'Afaku'l-Cedid dergisi olmak üzere Mecelletu'l-'Efkâru'l-Urduniyye dergisinde yayınlarlar (el-Harâhişe, 2017, s.70-71).

Ürdün Serbest Şiirinde Temalar

Ürdün hem İslam hem de Arap olma bilincine sahip bir ülke olup Siyonist İsrail Devletinin yayılmacı politikasından en çok etkilenen Arap devletlerinden birisidir. Bunda ülkesine göç eden Filistinli mültecilerin sayısının etkisi olmakla birlikte vuku bulan Filistin olaylarına coğrafi konum olarak yakın olması da etki etmektedir. Öyle ki bu etki Ürdünlülerin siyasi, iktisadi, içtimai, bireysel ve ferdi hayatlarında iz düşümlerini gösterir; çünkü Ürdün ve Filistin coğrafi ve içtimai birlikteliğe ve de geçmişe sahip olan ümmet bilincine sahip iki halktır. Bu çerçevede 1948 yılında Filistinlilerin İsrail Devleti karşısında büyük hezimete uğramalarının akabinde bu yenilginin izleri Ürdün şiir hareketinde büyük bir oranda yer edinmeye ve işlenmeye başlar. Böylelikle Filistin sorunu

Ürdün şiir temalarının merkezi haline gelerek şairler aracılığıyla Filistin ve Filistinlilerin hakları savunulur. Dahası, bu savunma en üst noktaya ulaşarak şairlerin Filistin'e âşık olması, onu kişileştirme ve mecaz ile betimlemesi görülmeye başlanır (Doğancı, 2023, s.100).

Ürdün serbest şiirinde en önemli temalar ve şiirde işlenen konular şu şekilde sıralanabilir: Bireysel yönelimler ve acılar, Vatan ve millet konusu, Siyaset ve Sosyal konular. Çalışmanın bu kısmında serbest Ürdün şiiri çerçevesinde şiirler yazan şairlerin şiirlerinin Arapçadan Türkçeye çevirisinin verilmesi ve dahi işledikleri konular bakımından sınıflandırılmasının yapılmasından sonra şiirlerin tahlil edilmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede Ürdün serbest şiirinde işlenen konular ve bu konularda şiirler yazan şairler şu şekilde sıralanmıştır:

1.Bireysel Yönelimler ve Acılar

Şiir şairlerin derin duygularını ve hislerini dil aracılığıyla bir araya getirerek yazıya dökme biçimi olup ilhama dayalı sanattır. Bu sebeple şiir sanatında şairin duygularına yönelmesi ve onlardan beslenmesi olağandır. Zira kendisinden uzaklaşan bir şair toplumdaki da uzaklaşmaktadır. Bu sebeple Ürdünlü şairler de ele aldıkları bireysel konuları serbest şiirlerinde muhafazakâr bir üslup ile işlemişlerdir. Onların muhafazakâr bir üslup ile şiirler kaleme almalarının sebepleri arasında o dönemin Arap sosyo-kültürel toplum şartları ve İslam dini kurallarına bağlılıkları yer alır. Bu minval üzere, Ürdünlü şairlerin serbest şiirlerinde bireysel konular ve acılar çerçevesinde işledikleri konular arasında Filistin sorununun getirmiş olduğu acılar kapsamında mültecilerin elemeleri, temiz aşk, bedevi kadınının haşmeti, iffetli nefisleri ve ince hisleri, İslam dini ve Hristiyanlık, ölüm ve yalan yer alır (Tûkân, 1985, s. 41).

Ürdünlü şair ve edip Teysîr Subûl'un temiz aşkı dile getirdiği ve sevgilisine ağladığı Merhabâ şiiri serbest şiir formunda aşk konusunu işleyen şiirler arasında yer alır. Tam adı Teysîr Rezzak 'Abdu'r-Rahman Subûl olup Ürdün'ün güneyinde yer alan Tafiye şehrinde 15 Ocak 1939 yılında dünyaya gelen şair Filistin yenilgisini içine sindiremeyip 15 Kasım 1973 tarihinde intihar etmiştir. 1967 basımlı 'Ehzânun Sahrâviyyetun adlı şiir divanında serbest şiir formunda kaleme aldığı şiirlerinde ümmet bilincini, siyasi görüşlerini, bireysel yönelimlerini, kadına duyduğu sevgi ve şefkati dile getiren şiirler yazmıştır ('Alyân, b.t., s. 32). Şairin temiz aşkı anlattığı Merhabâ şiiri ve sevgilisinden hazin ayrılığını dile getirişinin Türkçeye tercümesi şu şekildedir (ed-Divân, b.t.):

مَرْحَبًا

رَغَمَ أَنَّ الْحُبَّ مَاتَ

رَغَمَ أَنَّ الذِّكْرِيَّاتِ

لَمْ تَعُدْ شَيْئاً تَمِيناً
 مَا الَّذِي نَحْسُرُ إِنْ نَحْنُ الْتَقَيْنَا
 إِبْتِسَامَنَا وَأَحْنَيْنَا
 وَهَمْسَنَا: مَرْحَباً
 وَمَضِينَا
 لَيْسَ يُدْرَى مَا الَّذِي نُضْمِرُهُ
 فِي خَافِقَيْنَا
 مَرْحَباً كَاذِبَةٌ تُسَكِّتُ فِيهَا النَّاسَ
 حَتَّى لَا يُقَالَ
 «أَه يَا عَيْنِي عَلَى الْأَحْبَابِ
 عُشَّاقِ الْخِيَالِ»
 وَحَدْنَا نَعْلَمُ أَنَّا
 إِفْتَرَقْنَا
 وَإِنْتَهَى مَا كَانَ مِنْ حَيِّ قَدِيمٍ
 يَوْمَ قُلْنَاهَا مَعاً:
 «حُبُّنَا كَانَ خُرَافَةً»
 نَحْنُ كَفَنَاهُ بِالصَّمْتِ
 ضَنْنَا أَنْ نُرِيْقَ الْأَدْمُعَا
 وَإِفْتَرَقْنَا
 غَيْرَ أَنَّ الْأَخْرِيْنَ
 أَعْيْنَ مَفْتُوحَةً دَوْماً عَلَيْنَا
 قَدَعِينَا
 نَمْنَعُ الْأَلْسَنَ
 أَنْ تَمْضَعُنَا،
 وَإِذَا نَحْنُ الْتَقَيْنَا
 إِبْتِسَامَنَا وَإِحْنَيْنَا وَهَمْسَنَا مَرْحَباً

Merhaba

Aşk ölmüş olsa bile

Hatıralarım da (ölmüş) olsa bile

Sayılmaz kıymetli bir şey
Tanışmamızdaki kaybımız
Gülümsememiz ve özlemimiz
Ve fısıltımıza: Merhaba
Ve geçmişimiz
Bilinmez ona neyin zarar verdiği
Kalbimizde
Merhaba yalancıkta susan insanlar
Ki söylemiyor
Ah benim gözümün sevgilileri
Hayali sevgililer
Beraber biliyoruz (ki) ben
Ayrıyız
Ve bitti eski aşkımız
Bir gün dediler ki bize:
Hurafeydi aşkınız
Biz kefenledik onu sessizce
Yeteri kadar dökmedik gözyaşı
Ve ayrıldık
Diğerlerinin aksine:
Gözlerimiz daima açık
Ve vedalaştık
Yasaklarınız dillerimizi
Ki (sözü açıkça) söylemeyelim
Ve buluşursak eğer
Gülümsememize, özlemimize ve fısıltımıza merhaba

Şair bu şiirinde insanların gözüne gelen ve dillerine doladıkları aşklarının ayrılıkla sonuçlanmasını ve sevgilisiyle olan elemli firakını dile getirmiştir. Sevgilisinden sağlık, sıhhat, afiyet ve esenlik içerisinde olmasını temenni eden şair, diğer insanların aksine sevgilisinden ayrılmasını ve ona duyduğu sevgiyi gözyaşları içinde kalbinin derinliklerine defnetmesini işlemiştir.

14Ağustos 1929 doğumlu şair 'Abdu'r-Rahîm 'Omar (öl.1993)'ın da bireysel yönelimler ve acılar çerçevesinde değerlendirilebilecek şiirleri bulunmaktadır. Aslen Filistinli olan şair vatanındaki sıkıntılar sebebiyle ülkesini terk etmiş ve Ürdün'de kazandığı eğitim bursu çerçevesinde eğitimini tamamlamış ve emekli olmuştur. Altı şiir divanı bulunan şairin divanları sırasıyla şu şekildedir: 1963 basımlı 'Uğniyyât lis-Samt, 1968 basımlı Min Kabl ve Min Ba'ad, 1978 basımlı Kasâ'idun Mu'arrakatun, 1985 basımlı 'Ağâni'r-Rahîli's-Sebi'i, 1993 basımlı Tîn ve Nârun ve 1997 basımlı Ba'de Kulli Zalike (Hûrî, 2013). 1950 ve 60'lı yıllarda yazmış olduğu gazellerde romantizm akımının etkisinde kalan şair daha sonra yazmış olduğu şiirlerde hem romantizm hem de realizm akımını harmanlayarak serbest türde şiirler yazmıştır. Şiirlerinde nefsi ve ferdi duygulara, aşk ve kadına yer vermesinin yanı sıra mitoloji ve efsaneye, Kur'an ayetlerine ve Arap kültürüne de kendine has saf ve yalın üslubuyla yer vermiştir (Câbir & el-Hûrânî, 2019). Romantizm akımının etkisinde kalarak yazdığı 'Alâ Sefineti Nuhin adlı şiirinde kadını güçlü bir şekilde tasvir eden şair, onun erkeğin bir özeti ve hayat arkadaşı olduğunu vurgulamıştır. Bu şiirin Arapçası ve Türkçe tercümesi şu şekildedir:

على سفينة نوح

عيناك حلوتان

وكالربيع فيها تفاعل حبيب

وحاضرة نزعش بالحنان

ودعوة وادعة للحب، والطفولة

وفيها طفولة أسبانية عليّة

رحيبة كأنها المدى

عميقة كأنها الزمان

ودمعة حائرة عتيقة

تجمدت

فلم تسلم ولم تعد لنبعها

كجة من الندى

صغيرة تحضنها وريقة

وأنت كل عالمي في هذه السفينة

فالآخرون واجمورن استسلموا للموت، للطفان

وكل زوج للفرار صورتان

خانفتان ترقبان هجمة الردى

وَأَنْتِ يَا رَفِيقَتِي تُغَالِبِينَ الْخَوْفَ،
 تَزْرَعِينَ حَوْلَكَ الْأَمَانَ:
 عَجَلٌ بِنَا يَا أَيُّهَا الرَّبَّانُ
 عَجَلٌ بِنَا هَا قِمَّةَ الْجَبَلِ
 يَا أَيُّهَا الرَّبَّانُ
 الْحَوْفُ وَالْمَنُونُ تَوْمان؟
 وَيَهْدِي الطُّوفَانَ
 وَأَنْتِ تَصْرُخِينَ:
 يَا نَاسُ جُهِدْ سَاعَةً نُنْقِذِ السَّفِينَةَ
 وَيَمَّحِي الصَّدَى
 فَكُلُّ زَوْجٍ حَائِرٍ فِي أَمْرِهِ
 لُغَاتِهِمْ تَنَافَرَتْ
 قُلُوبُهُمْ تَنَافَرَتْ
 وَكُلُّ زَوْجٍ عَالِمٌ مُنْفَصِلٌ عَنْ غَيْرِهِ
 وَأَنْتِ تَصْرُخِينَ:
 يَا نَاسُ هَذَا الْمَاءُ يَعْشَانَا،
 وَيَعْشَانَا الرَّدَى
 مَاذَا يُوجِدُهُمْ سِوَى هَوْلِ الْمَصِيرِ
 هَذِهِ جَمْعُهُمْ تُصَارِعُ صَمُولَةَ الطُّوفَانِ،
 تَدْفَعُ بِالسَّفِينَةِ تَحْفِرُ الْمَجْدَافُ تَوْدِعُهُ
 تَلْهَفُ دُعْرَهَا
 فَكَأَنَّمَا أَيْدِيهِمْ صَارَتْ يَدَا
 وَمَضَتْ سَفِينَتُهُمْ إِلَى حَيْثُ اسْتَوَى
 فِي حِضْنِ شَاطِئِهَا الْأَمَانِ
 وَالْمَاءُ غَبِضَ. وَظَلَّ فِي
 عَيْنَيْكَ بَعْضُ رَدَاذِهِ. دَمَعُ الْفَرَّخِ
 يَا حُلُوةَ الْعَيْنَيْنِ
 فِي عَيْنَيْكَ إِيرَاقُ الْعَدِّ الْخَلُّو النَّضِيرِ
 وَالشُّوقُ، وَالْأَلْقُ الْمَرْفُوفُ، وَالْحَنَانُ.

Nuh'un gemisinde

Tatlı gözlerin
 Tıpkı ilkbahardaki sevgilinin iyimserliği gibi
 Ve yeşil, şefkatle titriyor
 Ve davetkâr ve aşkı çağırıyor ve çocuksu
 Ve gözlerinde belirmiş aciz efkâr
 (Gözlerin) mesafe gibi geniş
 Zaman gibi derin
 Ve gözyaşın derbeder antika (gibi)
 Katılmış
 Ulaşmadı ve dönmedi kaynağına
 Lütuftan göğüs
 Küçük (gözyaşın) besliyor yaprakçığı
 Ve sen benim bütün dünyamsın bu gemide
 Diğerleri sessizce ölüme teslim oldu, tufanda
 Ve her çiftin firarı iki şekilde
 Korkuyla gözlemliyorlar ölüm hücumunu
 Ve sen ey sevgilim galip geliyorsun korkuya
 Ekiyorsun etrafına güven:
 Acele et ey kaptan
 Çabuk bizi dağın zirvesine ulaştır
 Ey kaptan
 Korku ve ölüm ikiz mi?
 Ve yol gösteriyor tufan
 Ve sen haykırıyorsun:
 Ey insanlar bir saatlik gayretle gemiyi kurtarınız
 Ve belirsizleşiyor seda
 Her çift mütereddit emirde

Dilleri bilinmez oldu
Kalpleri kavgacı oldu
Her çiftin dünyası birbirinden ayrı
Ve sen haykırıyorsun:
Ey insanlar bu su bizi kandırıyor,
Ve kandırıyor bizi ölümlle
Nedir birleştiren onları kaderin korkusu dışında
Bu onların topluluğu boşuşuyor tufanın çivisiyle,
Defediyor gemi, küreği saplıyor, veda ediyor
Tasalanıyor endişeyle
Sanki elleri oldu bir el
Ve gitti gemileri düzlükte
Onun kıyı göğsünde güvenle
Ve su çekildi. Ve geride kaldı
Gözlerin hafif yağmur çisentsisi. Gözyaşın mutluluk
Ey güzel gözlü
Gözlerinde var yarın filizlenecek tatlı bir tomurcuk
Ve özlem ve yüksek zarafet ve şefkat
Güzel gözlerin

Şair bu şiirinde açık, sade ve yalın bir üslup ile sevgilisinin gözlerini tanımlayıp onun iyimser, çocuksu, şefkatli, âşık, nazik ve çiselenen su zerreciği gibi olduğunu vurgulamıştır. Sevgilisinin gözlerinin mesafe kadar geniş ve zaman kadar derin olması üzerinde de romantik bir üslupla durmuştur. Kararlı ve sağlam bir kadın figürü çizen şair sevgilisine sen benim bu gemide bütün dünyamsın diyerek onu hayat arkadaşı olarak görmüştür. Dahası sevgilisinin haykırıp insanları hareket için galeyana getirmesiyle geminin yol almasına değinen şair sevgilisi için güçlü bir kadın imajı oluşturmuştur. İlâveten, peygamber Nuh'un Kur'an'da geçen gemi kıssasına atıfta bulunan şair mitoloji, efsane ve Kur'an'dan beslendiğini göstermiştir.

2.Vatan ve Millet Konusu

XX. yüzyıl Ürdün serbest şiir hareketi Arapların İngiliz, Fransız ve İtalyan işgaline karşı hürriyet mücadelesi ve devrimini anlatır. Bu çerçevede dönem şartlarını içeren konusu vatan, milliyetçilik, bağımsızlık ve adalet olan şiirler

yazılır. Ve Ürdünlü şairler 1948’de Filistin topraklarının Arap yurdu olmaktan çıkmasının acısı başta olmak üzere yarım milyon mülteci Filistinlinin Ürdün’ün doğu şeridine zorunlu ilticası ve İsrail karşısındaki hezimetlerinin getirdiği acılar kapsamında fakirlik ve hüznü de dile getirir. Filistinlilerin kanlarıyla vatan toprağını savunması işlenirken Filistin mahbup bir anne ve aile gibi simgelenip tabiatının güzellikleri, geçmişe duyulan özlem, geçmişin şimdikinden hayırlı olması ve Filistin’de geçirilen zamana dair hatıralar şairlerin kalemlerinde işlenir. Ek olarak pek çok şairin elinde Filistin yetim bir çocuk ve beklenen kayıp sevgili olarak simgeleşir (Tûkân, 1985, s.13).

Bu çerçevede şiir yazar şairler arasında şair ’Ahmed ’Ebû ’Urkûb yer almaktadır. 1936 Filistin doğumlu şairin tam adı ’Ahmed Hasan ’Ebû ’Urkûb (öl.2001) olup Ürdün ve Filistin edebiyatında çocuk edebiyatı alanındaki eserleriyle tanınır. İnsan, vatan, fikir ve edebiyat konulu çalışmalarında öğretici olmayı esas alıp serbest şiir türündeki şiirlerinde keder, hüznün, ıstırap ve reddediş duygularını işler. Şiirlerinde kelime hazinesi olarak sıklıkla elem, gece, karanlık, yaşarmış göz, kan ve ölüm sözcüklerini kullanan şair, 1967 yılındaki Nekbe olayının hüznünü hem kendisi yaşar hem de okuyucusuna yaşattırır. 1973 basımlı Tevkî’âtun ‘alâ Kıysâratı’r-Rafdi adlı şiir divanı ve ‘Abdu’l-Fettâh en-Neccâr tarafından derlenen Yuhayyilu ’innî ’Erâke adlı şiir divanı bulunmaktadır. Şairin Kelimâtun ‘alâ Şâhideti Kabrin adlı şiiri vatan ve millet konulu şiirlere örnek olmakla birlikte şair bu şiirinde kendi kabrinin yanı başında durup hem kendisine hem de Nekbe’de can veren gençlere yas tutmaktadır (’Eyûb, 2008). Şiirin Arapçası ve Türkçe tercümesi şu şekildedir (’Ebû ’Urkûb, 1964, s.22):

كلماتٌ على شاهدةٍ قَبْرٍ
على شِفَةِ الدَّرْبِ بَانَ ضَرْيْحُ
شاهدتان، وحرّفت صغیر
هنا يرقد العربي... فئى
عشئدما إشنئدت النازلأث، فدى أرضه
بدم، وإستراح نقى الضمیر...
وظللت القبر صبارتان
وحلّ الهدوء المكان
وأقلّ جفن الزمان، عن الحزن
حتى حسبت الشهيد توارى، قديماً
قديماً، لأنه الزمان تبدى على صفحة القبر
شبخاً مسيناً،

يُدْرَبُ هَزِيلاً، مُهَانَ
 وَسِرْتُ بَعِيداً، وَشَاهِدَةُ الْقَبْرِ، تُخْتَفِي وَرَاءَ حُرُوفِ صَغِيرَاتٍ
 بَعْضُ جِكَايَةِ...

مَنْ الْعَرَبِيِّ الْفَتَى
 وَمَنْ أَجَلُ أَيِّ بِلَادٍ دَوَى؟
 وَكُلُّ الْبِلَادِ، عِدَاةٌ قَدَى أَرْضِهِ
 وَاجْهَتْ
 كَنْيِبِ الْمَصِيرِ؟

وَلَاخَ عَلَى الْأَفْقِ ظِلُّ سِوَادِ
 رَأَيْتُ كَأَنَّ السِّوَادَ اسْتَطَالَ فَأَفْصَحَ
 عَنْ وَاحِدٍ فِي ثِيَابِ الْجِدَادِ
 يَمِيلُ عَلَى الْقَبْرِ يَلْتُمُ فِي وَلِهِ كُلَّ جُذْرَانِهِ
 وَيَسْكَبُ فِي هَدَاةِ الصَّمْتِ،
 صَمَتِ الشَّجَا، ذُؤَبُ أَخْرَانِهِ..

مَاتَ الْعَرَبِيُّ الرَّاحِلُ
 فِي سَاعَةِ حُزْنٍ، أَسْيَانَةٍ
 مَاتَ وَكَانَ الْحَفْدُ يَجُوسُ بِلُؤْمِ أَوْطَانِهِ
 مَاتَ وَخَلَّفَ فِي الْمَهْدِ صَغِيرًا
 وَمَضَى الرَّمْلُ اللَّاهِثُ
 مَرَّتْ سِنُونُ.. وَهَدَمَ حَوْضَ الضَّرِيحِ
 وَكَادَ الرَّمَانُ يَجْرُ عَلَيْهِ ذُبُولَ التَّلَاشِي
 وَيَطْوِيهِ صَمْتٌ عَمِيقٌ..

وَشَبَّ الَّذِي كَانَ فِي الْمَهْدِ يَسْأَلُ أَيْنَ أَبُوهُ
 وَكَانَ مُحْيَاهُ مِنْ حِرْقَةِ الْحُزْنِ يَدْمِي أَسَى
 وَبَعْدَ زَمَانٍ طَوِيلٍ رَأَى الْكَلِمَاتِ عَلَى الشَّاهِدَةِ
 كَانَ لِقَاءً أَكِيداً تَجَسَّمَتْ، بَيْنَ فِتْيِ
 وَتُصَبُّ رُخَامُ
 وَشَاهَدَتْ الدَّرْبُ كُلَّ مَسَاءٍ لِقَاءً،
 حَدِيثًا طَوِيلًا، وَنَجْوَى هَيَامُ

لَأَنَّ الشَّيَاطِينَ
 جَمِيعَ الْأَبْلِسَةِ الْحَاقِدِينَ أَرَادُوا..
 تَدْتَرُ بِالذَّلِّ أَهْلِي،
 وَأَلْقَى الدَّمَارُ وَشَاخَةَ..
 سَرَى الْجَدْبُ فِي كُلِّ حَيٍّ..
 وَضَمَدَ كُلَّ جَرِيحٍ عَلَى رَبَوَاتِ بِلَادِي جِرَاحَةَ
 وَنَامَتْ فِلَسْطِينَ.. يَا لِأَسَاهَا
 اسْتَحَالَ عَلَى الدَّرْبِ صَفَّ قُبُورِ
 وَالْوَيْئَةَ مِنْ جِدَادُ
 فَمَنْ يُوقِظُ الْعَرَبِيَّ الَّذِي هَامَ فِي
 قَلَوَاتِ الرَّمَادِ..؟

Mezar taşındaki kelimeler

Yolun kenarında beliren bir mezar
 İki mezar taşı ve küçük bir yazı
 Burada Arap yatıyor...bir çocuk
 Çirkinlikler şiddetlendiğinde toprağını feda etti
 Kanla, dinlendi saf vicdanı
 Ve gölgelendi kabir iki sabırla
 Ve sükûnet buldu mekân
 Ve kapandı zamanın gözkapacağı hüzünden
 Zannettim ki şehit ortadan kaybolmuş, eskiden
 Eskiden, çünkü zaman görünür kabrin yüzeyinde
 Yaşlı bir ihtiyar
 Alışıyor değersizliğe, incinmiş
 Ve uzaklaştım ve mezar taşı gizliyor arkasında küçük harfleri
 Bazı hikâyeler
 Arap gençten
 Hangi ülke için soldu?
 Ve bütün ülkeler, sabah feda ediyor toprağını

Yüzleşti
Acı yazgıyla
Ve göründü ufukta karanlık gölge
Gördüm sanki karanlık uzadı ve belirginleşti
Birinden yas kıyafetleri (giyen)
Yöneliyor kabre ve öpüyor tüm duvarlarını
Ve içini döküyor sessiz sessiz
Sustu keder, hâsıl oldu üzüntüler
Öldü Merhum Arap
Hüzün saatinde, onun derdiyle
Öldü ve kin dolaşıyordu alçakça yurdunda
Öldü ve bıraktı yerine küçük bir beşik
Ve geçti zaman hızlıca
Yıllar geçti... yıkıldı mezarın havuzu
Ve aldattı zaman sürükledi onu yok olmanın eteklerine
Ve bürüyor onu derin sessizlik
Ve bir zamanlar beşikte olan genç babasının nerde olduğunu soruyor
Ve yüzü hüznün acısından kanıyor elemle
Ve uzun zaman sonra gördü mezar taşındaki kelimeleri
Buluşma kesinlikle gerçekleşti gençle
Ve dikleştirdi mermeri
Ve izledi yolu her akşam buluşma (için)
Uzun konuşma ve susamışçasına fısıltı
Çünkü şeytanlar
Gezindi tüm kindar iblisler
Bürünür ailem rezilliğe
Ve arttı yıkım ve cimrilik
Yavaş yavaş susuzluk yayıldı her mahalleye
Ve sarıldı tüm yaralılar ülkemdeki cerrahlarca

Ve uykuya daldı Filistin... Ne yazık ki
 Dönüştü yol saf saf mezarlara
 Ve kırıldı matem
 Ve kim uyandıracak Arap'ı ki önemli
 Kül çöllerinden...?

Şair bu şiirini Filistin'in İsrail güçlerince ele geçirilmesinin ardından vatanını terk eden Filistinlilere hitaben yazmış olup çeşitli simgelerle mevcut durumu anlatmıştır. Örneğin 'yol kenarında bir mezar' cümlesini hem kendi mezarına hem de Filistinlilerin ülkelerini terk ettikten sonra ölen ruhlarına atfen yazılmıştır. Zira o mezarda hem kendi ölü Filistin ruhuna hem de Filistin halkının ölü ruhuna hitap edip vatanlarından uzakta ölü olduklarını dile getirmiştir. Şair niçin vatanlarını terk ettiklerini ise ilerleyen mısralarda 'toprağını felaketler yüzünden terk etti' cümlesiyle ifade edip o mezarda yatan kişinin şehit hükmünde olduğunu dile getirmiştir. İlâveten, şair ölen Arap gencin ölse bile vatanında kinin ve kötülüğün dolaştığını dile getirerek İsrail devletinin Filistin topraklarındaki kötücül mevcudiyetine değinmiştir. Öte yandan şair Filistinliler için bir umut kapısı da aralayarak 'öldü ve yerine küçük bir beşik bıraktı' cümlesini yazıp beşikteki bebeğin büyüyüp babasını sormasıyla Filistin ruhunun yeniden yeşereceğine ve bir gün Filistin'in yeniden Filistinlilere ait bir diyar olacağına işaret etmiştir.

Vatan, kavim, Arap milliyetçiliği, hürriyet ve şehitler konusu pek çok Ürdünlü şairin ya da aslen Filistinli olup Ürdün kimliğine sahip olan şairlerin elinde işlenir. 1924 Gazze doğumlu şair Kemâl Nâsır'da bunlardan birisi olup hayatının bir kısmını politik sebepler nedeniyle girdiği Ürdün hapishanesinde geçirmek zorunda kalır. Tam adı Kemâl Batrus 'İbrâhîm Nâsır (öl.1973) olan şair siyaset ve demokratikleşme konularındaki çalışmalarıyla ön plana çıkar. Filistin olayları sebebiyle vatanından ayrılmak zorunda kalan şair Suriye, Mısır, Lübnan gibi pek çok Arap ülkesinde yaşadktan sonra Ürdün'de karar kılar ama gözlerini Lübnan'da İsrail devletinin saldırıları sonucu şehit olarak yumar. Bütün hayatını işgalci Siyonizm'i durdurmaya adayın Nâsır hem klasik Arap edebiyatı tarzında beyitler halinde yazdığı şiirlerinde hem de serbest türdeki şiirlerinde bu konuları işlemekten geri kalmaz. İlâveten, Şairin pek çok şiir külliyatı bulunmaktadır ve bunlar sırasıyla şu şekildedir: Cirâhun Tuğânî, Bevâkîru, Haymetun fi Vechi'l-'E'âsîri, 'Unşûdetu'l-Hakdi ve 'Uğniyyetu'n-Nihâyeti olup şaire ait bu şiir külliyatları 'İhsân 'Abbâs tarafından derlenir. Hayatı boyunca Filistin için mücadele veren şair bu uğurda ölmenin şehitlik mertebesini getireceğini düşündüğünden kendisi için hep şehit olmayı dilemiş olup ölmeden önce kaleme aldığı el-Vasiyyetu'l-'Ahîrati adlı şiiri bu temenni

için yazılmış bir münacattır. Şiirin Arapçası ve Türkçe tercümesi şu şekildedir ('Alî, 2021):

الْوَصِيَّةُ الْأَخِيرَةُ

حبيبي!

إذا ما أتاك الخبرُ

وكنْتَ وحيداً

تداعبُ بينَ يَدَيْكَ وحيدي

وتَهفو لِمَوْعِدِنَا الْمُنتَظَرُ

فَلَا تَبْكِي، إِنِّي لَنْ أَعُودُ

فَقَدْ هَانَ عَبْرَ بِلَادِي الْوُجُودُ

ذليلاً، جريحاً

ورنَّ بأذني، نداءَ الْخَطَرِ

حبيبي!

إذا ما أتاك الخبرُ

وَصَاحَ النُّعَاةُ

يَقُولُونَ مَاتَ الْوَفِيُّ، وَغِيضَتْ رُؤَاهُ

وَنَامَ الْعَيْبُرُ بِحُضْنِ الزَّهْرِ

فَلَا تَبْكِي، وَابْتَسِمِ لِلْحَيَاةِ

وَقُلْ لَوْحِيدِي، لَأَتِي أَجْبُ وَحِيدِي

أَبُوكَ رُؤَى شَعْبِهِ

أَضَاءَتْ دُجَى قَلْبِهِ

وَحَطَّتْ عَلَى دَرَبِهِ

شَطَايَا فِكْرُ

رَأَى الظِّلْمَ يُدْمِي رَبَاهُ

فَتَارَ إِلَى مُبْتَغَاهُ

وَكَانَ شَهِيداً

تَسَامِي، فَلَوْنَ مَعْنَى الصَّلَاةِ

وَعَمَّقَ مِنْ وَحْيِهَا وَابْتَكَّرَ

Son vasiyet

Sevgilim!

Gelirse sana haber

Ve tek başınıysan

Şakalaş ellerinin arasındaki kimsesizle

Ve özlüyorsun beklenen buluşmamızı

Benim için ağlama, dönmeyeceğim ben

Adileşti mevcudiyeti ülkemin

Zelil ve yaralı olarak

Ve çınladı kulağımda tehlike çanları

Sevgilim

Gelirse sana haber

Ve feryat etti haberciler

Diyorlar ki vefalı kişi öldü ve azaldı onun görüşü

Ve uyudu ıtır (cesedi) çiçek kokulu bir kucakta

Benim için ağlama ve gül hayat için

De kendine, çünkü ben seviyorum kendimi

Baban halkının öncülerinden

Aydınlandı yüreğinin karanlığı

Ve ulaştırdı onun yoluna

Fikir parçaları

Gördü Rabbin kana bulayan zulmü

Bu yüzden istedi zaferi

Ve şehitti

Yüceldi ve renklendi namazın manasıyla

Ve derinleşti ilhamı ve keşfetti

Şair ölmeden önce serbest şiir tarzında yalın ve sade bir üslupla yazıp karısına teslim ettiği bu şiirinde oğluna sevdiğim diye seslenerek şiirine başlamıştır. Oğluna hitaben ‘eğer ölüm haberim sana gelirse cesedimle şakalaş’ diyen şair şahadeti arzuladığına ve bunun büyük bir merteye olduğuna işaret

etmiştir. Nitekim şairin şهادeti arzulanđı ve beklediği ‘o bir şehitti’ cümlesinden ve de ‘o güzel kokulu bir kucakta uyudu’ cümlesinden anlaşılmaktadır. İlaveten şair oğluna ‘biliorum buluşmamızı özlüyorsun ama gelmeyeceğim’ diyerek gittiği yerden memnun olduğu ve ölümlü tercih ettiğini ifade etmektedir.

3.Siyasi ve Sosyal Konular

Ürdün sosyal hayatı büyük ölçüde siyaset ve iktisatla ilgili olup pek çok Ürdün şiirinde zorunlu göç sebebiyle Ürdün’ün başkentinden uzak köy ve kasabalarına gelerek muhtelif yerlerine yerleşen ya da çadır kentlerde yaşamak zorunda kalan Filistinli mültecilerin sorunlarına değinilir. Köylerde yaşamak zorunda kalan Filistinliler ve dahi Ürdünlüler ziraat için yeterli yağmur sularını elde edemememin getirmiş olduğu kuraklık ve kıtlık sorunlarından şikâyet ederken şehirlerde yaşayanlar, mülteciler sebebiyle oluşturulması gereken yeni yerleşim yerlerinde yaşam kaynaklarına ulaşmanın zorluğu ve hayat pahalılığından şikâyet ederler. Ürdünlüler siyasi sınırlarını İsrail Devletinin yayılmacı politikalarına karşı koymak amacıyla askeri birlikler oluşturmak zorunda kalır ve İsrail ile bilfiil savaşır. Bu sebeple toplumsal hayatta insanlar, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkla karşı karşıya kalırlar. Dahası XX. yüzyılda Ürdün’deki toprak ağalığı sistemi çerçevesinde pek çok büyük aşiretin tarım yapmak için geniş ziraî arazilere sahip olmasının yanı sıra küçük çiftçilere ya da yeni gelen mültecilere yeterli tarım alanları bulunmaması da problem teşkil etmektedir. Bütün bu sorunlara ülkedeki mevcut İngiliz sömürgesi ve askerlerinin sosyal, siyasi ve ekonomik alanlarda darbeler yapıp krizlere neden olması da eklenir. Bu çerçevede, Ürdün serbest şiiri siyasi ve sosyal konulardan en çok fakirlik, yoksulluk, yiyecek lokmaya muhtaç olma, barınak sorunu, kuraklık, kıtlık, susuzluk ve toplumun her kesiminde görülen rüşvet meselelerine değinir (el-Harâhişe, 2017, s. 153-157).

Bu konular çerçevesinde şiir yazan şairler arasında Ürdünlü şair Selîm Debâbne (öl.1992) yer almaktadır. Tam adı Selîm Şetîvî Debabne olan şair ‘İrbid şehrinde 1938 yılında doğar. Dimeşk Üniversitesinde felsefe okuyan şair el-Âdâb ve el-’Afaku’l-Cedid dergilerinde edebi çalışmalarını neşreder. Şiir, roman, tiyatro ve fikri yazılarından teşekkül eden 25 çalışmanın 14’ü şiir defterinden oluşur. Serbest şiir formunda yazılan bu çalışmaların bazılarının isimleri şu şekildedir: Medâ’inu Kadîmetun ve Medâ’inu’l-Hubbi, ‘Ebvâkun ‘alâ Beyti Lahmi, el-Hubbu ve’l-Mevtu ve ‘Ebtâl’ul-Hezîmeti, Nâfîzatun ‘alâ Berdî ve er-Rîhu ve’l-Medînetu vb. (er-R’ey Gazetesi, 2008). Şairin fakirlik ve kuraklıktan bahsettiği ve bu sebeple sosyal konular kapsamında değerdendirilebilecek olan el-Fakır ve’l-Berâ’ adlı şiirinin Arapçası ve Türkçe tercümesi şu şekildedir (Debâbne, 1692, s. 12):

الفقر والبراءة

تحيّة إليك يا بُنيّ

عَسَاكَ أَنْ تَكُونَ دَائِمًا بِخَيْرٍ
 يُحِيطُ بِي لِحْوَانِكَ الصَّغَارِ
 وَأَنْ سَأَلْتَ عَنْهُمْ فَكُلُّهُمْ بِخَيْرٍ
 يَهْدُونَكَ السَّلَامَ
 وَيُقْرَأُونَ دَائِمًا خُطَابِكَ الْآخِرِ
 وَالشُّوقُ فِي عَيْنِهِمْ يَكَادُ أَنْ يَطِيرَ
 وَيَسْأَلُونَ دَائِمًا عَنْ رَسْمِكَ الصَّغِيرِ
 لِيُغْرِقُوا جَبِينَهُ بِأَثْمَنِ الْعُطُورِ
 بِالْحُبِّ يَا بُنَيَّ
 سَأَلَنِي وَأَلَيْتَ مَا سَأَلْتَ فِي خُطَابِكَ الْآخِرِ
 عَنْ مَوْسِمِ الْأَعْرَاسِ وَالْحِصَادِ وَالْغَلَالِ
 وَكَيْفَ يَسْهَرُ الصَّحَابُ فِي اللَّيَالِي
 بِدَارُنَا، بُنَيَّ، مِنْ سِنِينَ
 يَمُوتُ فِي قُشُورِهِ وَنَحْصُدُ التُّرَابَ
 وَالتِّينُ فِي كُرُومِنَا مُمَرَّقُ النَّيَابِ
 وَالرَّيْتُ فِي جِرَارِنَا يَجْفُ وَالْجِرَارُ
 تَبِيْتُ فِي ظَلَامِهَا قَوَائِلَ الدُّبَابِ
 وَهَكَذَا وَهَكَذَا وَمَرَّ هَذَا الْعَامِ
 كَعَيْرِهِ لَمْ يُقْرَأِ النَّبِيَادِرَ السَّلَامَ
 لِأَنَّهَا لَمْ تُمْطِرِ السَّمَاءَ
 وَأَرْضُنَا فَقَبِيرَةٌ قَلِيلَةُ الْعَطَاءِ
 أَمَا عَنْ الْأَعْرَاسِ يَا بُنَيَّ وَالصَّحَابِ
 صِحَابِكَ الشَّبَابِ
 قَدْ هَاجَرُوا جَمِيعُهُمْ لِيَعْمَلُوا جُنُودَ
 وَلَيْلُنَا غُرَابُ
 لَا عُرْسَ فِي جُفُونِهِ لَا شَمْعَةَ تُذَابُ
 لَكِنَّهُ يَنَامُ فِي عَيْنُونَا كَأَنَّهُ إِلَهٌ
 كَمْ مَرَّةً رَأَيْتُهُ وَهَا أَنَا أَرَاهُ
 عَلَى جَبِينِ أَمِّكَ الْحَنُونَ إِذْ تَقُولُ:

اِكْتُبْ لَهُ عَسَى يَعُودُ
 لِأَمِّهِ لِأَرْضِهِ فَارْضُهُ تُرِيدُ
 تُرِيدُ أَنْ تَرَاهُ
 تَمْنَحُهُ كُنُوزَها وَدِقَقَةَ الْحَيَاءِ
 وَقِيلَ أَنْ أَنَامُ
 وَقِيلَ أَنْ تَسُدُّنِي أَصَابِعُ النَّعَاسِ
 أَرْجُوكَ يَا بُنَيَّ أَنْ تَعُودَ
 لِأَرْضِنَا تَسْعَىها وَتُخْرِجَ الْكُنُوزَ مِنْ بَطُونِها.
 وَتَزْرَعُ الْوُرُودَ
 لِتَنْتُرَ الْوُرُودَ
 عَلَى ثَرَابِ قَبْرِي الْوَحِيدِ أَنْ غَفَوْتَ
 وَقُبْلَةُ هَدِيَّتِي إِلَيْكَ... وَالخِتَامُ

Fakirlik ve Masumiyet

Selam sana ey oğlum
 İyi olmanı dilerim daima
 Etrafımı sarıyor küçük kardeşlerin
 Ve sorarsan onları hepsi iyi
 Selamları var sana
 Okuyorlar daima senin son mektubunu
 Ve özlem gözlerinde neredeyse uçuyor
 Ve soruyorlar daima küçük resmini
 Sürmek için cebindeki en değerli kokuyu
 Sevgiyle ey oğlum
 Bana sordun ve keşke sormasaydın son mektubunda
 Düğün mevsimi, hasat ve tahıllar hakkında
 Ve nasıl uyanıklar dostlar geceleri
 Tohumumuz oğlum yıllardır
 Ölüyor kabuğunda ve biz hasat ediyoruz toprağı
 Ve incir bağımızda ihmal edilmiş

Ve traktördeki zeytin kuruyor traktörde
Dolaşır karanlıkta sinek kafilesi
Ve böyle ve böyle ve geçti bu yıl
Onun dışındakiler gibi o da selamlamadı sulh harmanını
Çünkü yağmadı gökten yağmur
Ve topraklarımız fakir vereceği az
Düğünlere gelince ey oğlum ve dostlar
Genç dostların
Hicret ettiler hepsi çalışmak için orduda
Ve gecemiz karanlık
Düğün yok onun gözünde, mum da yok yanan
Ama uyuyor gözlerimizde sanki bir ilahmış gibi
Kaç kez onu gördüm ve işte şimdi de görüyorum
Şefkatli annenin alnında, diyor ki:
Yaz ona belki döner geri
Annesi için, toprağı için... ve toprağı onu istiyor
İstiyor onu görmek
Ona ihsan ediyor hazinelerini ve canla dolu
Ve uyumadan önce ben
Ve beni zor duruma bırakmadan önce uyuşuk parmaklar
Lütfen ey oğlum, dön geri
Topraklarımızı almak için ve çıkarmak için karnındaki hazineleri
Ve dikmek (için)gülleri
Yetiştirmek (için) gülleri
Yalnız kabrimin toprağının üzerine ki uyuyayım
Ve öpücük sana hediyem...ve son

Şair serbest şiir tarzında yalın ve açık bir üslupla yazmış olduğu bu şiirine oğlundan gelen mektuba cevap vererek başlamış olup oğlunun düğün mevsimi, hasat ve tahıllarla ilgili sorularını yanıtlamıştır. Kendisini annesinin ve kardeşlerinin özlediğini bu sebeple ellerinde ona ait olan küçük resme özlemle

baktıklarını dile getiren şair, yağmur yağmadığı için tohumların kabuğunda kurduğunu, bağdaki incirin ve zeytinin olgunlaşmadığını dile getirmiştir. Topraklarının fakir ve verimsiz olduğundan düğün mevsimi gelse bile hasadı kaldıramadıkları için ellerine para geçmediğinden dem vuran şair bu yüzden düğünlerin yapılamadığını hatta evlilik çağına gelen delikanlıların kuraklık sebebiyle orduda çalışmak için topraklarını terk ettiğini söylemiştir. Buna rağmen, ölmeden önce evladını toprağında görmek isteyen şair ona topraklarına gelmesini ve buraları şenlendirmesini nasihat etmektedir. Şair bu şiirde oğlunun özelinde bütün Filistin evlatlarını kastederek bu nasihati yapmış olup Filistin'den göçmek zorunda kalan gençlerin anayurtlarına dönmelerini ve buraları mamur etmelerini dilemektedir.

Sonuç

Bu çalışma Ürdün Edebiyatının ikinci dönemi olan Nekbe ve Nekse Arasındaki Edebiyatı incelemiştir. Bu edebiyatın Ürdün şiirine getirdiği yenilikler 1948 ve 1967 yılları arasını kapsayan edebî anlayışın izdüşümü olarak tespit edilmiştir. Bu çerçevede Ürdün şiirinde işlenen yeni konular ve kullanılan yeni şiir formu izah edilmiştir. Ürdün Edebiyatının ikinci döneminde ilk kez görülmeye başlanan Serbest Şiir formunun beş farklı şiirdeki kullanımına değinilmiştir. Farklı konularda seçilen şiir örnekleri ile işlenen yeni konulara ve klasik Arap edebiyatı nazım şekillerinden farklılaşan hür mısra düzenine işaret edilmiştir. Seçilen şiirler Teysîr Subûl, 'Abdu'r-Rahîm 'Omar, 'Ahmed 'Ebû 'Urkûb, Kemâl Nâsır ve Selîm Debâbne gibi Ürdün doğumlu şairlerin ya da Filistin asıllı Ürdünlü şairlerin ellerinde hayat bulmuştur. Seçilen şiirler ışığında ulaşılan sonuçlar ise şöyledir:

Serbest şiir anlayışı ile yazılan Merhabâ, Alâ Sefneti Nuhin, Kelimâtun 'alâ Şâhideti Kabrin, el-Vasiyyetu'l-'Ahîrati ve el-Fakır ve'l-Berâ' adlı şiirlerde klasik Arap edebiyatının gelenekselci anlayışından uzaklaşarak kafiyesiz ve vezinsiz şiirler yazılmıştır. Böylelikle, şiire klasik şiir akımında çokça işlenmeyen siyaset, toplum, iktisat, vatan ve Filistin meselesi gibi yeni konular eklenmiştir. Efsaneler ve simgeler ışığında ele alınan bu konular teşbih ve mecazlar aracılığıyla okuyucuya sunulmuştur. Örneğin serbest şiir formunda yazılan Filistin konulu şiirlerde Filistin sevgili olarak tasvir edilip şairlerce kişileştirme ve mecaz sanatlarıyla betimlenmiştir. Şiirde yeni konuların, farklı musikilerin, değişik şekillerin ve o döneme ait daha önce kullanılmayan kelimelerin kullanılmasıyla yeni bir estetik anlayış oluşturulmuştur. Söz konusu şiirlerde güzellik kaygısı dilin sade, açık ve anlaşılır olmasına mani olmazken yalınlık şairler tarafından sahip oldukları fikir ve ideolojileri kitlelere iletmede bir araç olarak kullanılmıştır.

Şiirde işlenen konular günlük hayatta insanları derinden etkileyebilecek genel-geçer kurala sahip yargılar barındırabilecek konular olabileceği gibi bireysel nitelikte de olmuştur. Buna örnek olarak Teysîr Subûl'un temiz aşkı

dile getirdiği ve sevgilisine ağladığı ‘Merhabâ’ şiiri bireysel konuda yazılan bir şiir örneği olmuştur. Abdu’r-Rahîm ‘Omar’ın erkeğin güçlü hayat arkadaşı olan kadını anlattığı ‘Alâ Sefineti Nuhin’ adlı şiiri de bireysel duyguların dile getirildiği serbest Ürdün şiirlerinden sayılmıştır. Buna karşın ‘Ahmed ‘Ebû ‘Urkûb’un Nekbe’de can veren gençlere yas tutmak amacıyla yazdığı Kelimâtun ‘alâ Şâhideti Kabrin adlı şiiri ile Kemâl Nâsır’ın vatani için şehit olmayı dilediği el-Vasiyyetu’l-’Ahîrati şiiri vatan ve millet konulu şiirlere örnek olmuştur. Son olarak Selîm Debâbne’ye ait el-Fakır ve’l-Berâ’ adlı şiirde sosyal konulardan fakirlik ve kuraklık işlenmiştir. Böylelikle de siyasi ve sosyal konulu şiirlere örnek teşkil etmiştir.

Kaynakça/References

- [‘Abdu’r-Rahîm ‘Omar Şâ’ir ‘Arâbî Filistînî]. (2014, 12 Mayıs). Facebook. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100063477403563&sk=photos>
- ‘Alî, Y. (2021, Eylül). Eş-Şâ’iru’l-Kâ’idu Kemâl Nâsır...el-’Udebâ’u Hîne Yûkidûne ‘s-Sevrate Bi’ecsâdihim. Mecelletun ‘Arabiyyun 21. <https://arabi21.com/story/1385649> (erişim 01.10.2023)
- ‘Alyân, H. (b.t). Teysîr Subûl 1939-1973. Câmi’a Philadelphia, 30-36. <https://www.philadelphia.edu.jo/philadreview/issue7/no7/6.pdf> (erişim 20.09.2023)
- ‘Ebû ‘Urkûb, A. (1964, Eylül). Kelimâtun ‘alâ Şâhideti Kabrin. Mecelletu’l-’Afaku’l-Cedid, 10,(3) 22. https://palarchive.org/index.php/Detail/objects/292030/lang/ar_PS (erişim 30.09.2023)
- ‘Enîs, İ. (1981). Mûsîkî’ş-Şi’r (1. Baskı). Mektebe el’Ancelo el-Mısıryye.
- ‘Eyûb, S. (2008). El-Felûcetu: Mîn Şuarâ’i’l-Felûceti: ‘Ahmed ‘Ebû ‘Arkûb. Filistîn fi’z-Zâkirati. <https://www.palestineremembered.com/Gaza/al-Faluja/Story9059.html> (erişim 30.09.2023)
- ‘İsmâ’îl, A. (1961). eş-Şa’ru’l-‘Arabîyyu’l-Mu’âsiru (1. Baskı). Dâr’ul-Avde.
- Câbir, N. Y. & el-Hûrânî, M. İ. (2019). En-Nassu’l-Muvâzî fi Şi’ri ‘Abdu’r-Rahîm ‘Omar- Dirâse Sîmyâ’iyye. Dirâsâtu’l-‘Ulûmu’l- ‘İnsâniyyeti ve’l-İctimâ’iyyeti, 46,(4), 214-222. <https://journals.ju.edu.jo/DirasatHum/article/view/15841> (erişim 28.09.2023)
- Debâbne, S. (1962, Ocak). El-Fakır ve’l-Berâ’. Mecelletu’l-’Afaku’l-Cedid, 7, 22. https://palarchive.org/index.php/Detail/objects/292002/lang/ar_PS (erişim 01.10.2023)

- Doğancı, S. (2023). Modern Ürdün Şiiri: Mustafâ Vehbî't-Tel Örneği. G. Kurt (Ed.), Filoloji Alanında Uluslararası Çalışmalar Haziran 2023 (1. Baskı, 95-110) içinde. Serüven Yayınları.
- ed-Desûkî, A. (1960). Cemâ'a Abollo (1. Baskı). El-Hey'etü'l-Mısıriyyeti'l-Âmme.
- ed-Divân. (b.t.). Teysîr Subûl Merhabâ. <https://www.aldiwan.net/poem99977.html> (erişim 20.09.2023)
- el-'Esed, N. (1961). eş-Şa'ru'l-Hadîs fi Filistîn ve'l-'Urdun (1. Baskı). Dâru'l-Feth.
- el-Harâhişe, A. M. (2017). eş-Şa'ru'l-Hur fi'l-Memleketü'l-Ürdüniyyeti'l-Hâşimiyye 1948-1967 (1.Baskı). Vuzâtu's-Sekâfe.
- El-Ma'mûrî, N. (2004). 'Aşayât Vâdî'l-Yâbîs Dîvân Şâ'iru'l-'Urdun Mustafâ Vehbî't-Tel (1. Baskı). El-'Ehliyye li'l- Neşr ve't-Tevzî'.
- El-Mâdî, M.& Mûsâ, S. (1841). Târîhu'l-'Edebi fi'l Karnî'l-Aşrîne 1900-1959 (1. Baskı). Mektebetü'l Muhtesibi.
- Emekli, İ. (2012). Modern Filistin Şiirinde Fedvâ Tûkân ve Şiirlerinden Seçmeler. Şarkiyat Mecmuası, 21, 23-42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusarkiyat/issue/1012/11360> (erişim 14.09.2023)
- er-R'ey Gazetesi (2008, 9 Mayıs). İntişâlu Turâse's-Şâ'iru'l-Urduniyyî Selîm Debâbne min Vahdeti'n-Nisyân. <https://alrai.com/article/274630> (erişim 01.10.2023)
- es-Sâ'ig, Y. (1978). eş-Şa'ru'l-Hur fi'l-'Irâk (1. Baskı). Matba'atu'l 'Edebiyyeti'l Bağdâdiyye.
- Eş-Şükrî, Ğ. (1968). Şa'rma'l-Hadîsu 'ila 'eyne (1. Baskı). Dâr'ul-Ma'ârif
- Hûrî, S. (2013,06,18). 'Abdu'r-Rahîm 'Omar: 'Âşîku'l -Vatani ve'l- Hurriyyeti. El-Kuds. <https://www.alquds.co.uk/%D8%B9%D8%A8%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%AD%D9%8A%D9%85-%D8%B9%D9%85%D8%B1-%D8%B9%D8%A7%D8%B4%D9%82-%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%B7%D9%86-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%B1%D9%8A%D8%A9/> (erişim 29.09.2023)
- Kaddûrah, Z. (1975). Târîhu'l-'Arabi'l-Hadîsu (1. Baskı). Dâr'ul- Nahdati'l 'Arabiiyyeti.
- Katâmî, S.(1989). el-Hareketü'l-'Edebiyyetü fi'l-Urdun (1. Baskı). Vuzâratu's-Sekâfe.

- Kızılcık, A. (2009). Çağdaş Arap Şiirinin Öncülerinden Fedvâ Tûkân ve Şiirlerinde Yalnızlık ve Hüzün Teması. Şarkiyat Mecmuası 14 (0), 59-70. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusarkiyat/issue/999/11246> (erişim 14.09.2023)
- Sâlih, M. (1986). Hazâ Huva'l- Beyâtî (1. Baskı). Vuzâratu's-Sekâfe ve'l- 'Î'lâmu'l- 'Irâkıyye.
- Tûkân, F. (1985). el-Hareketu's-Şa'riyyetu fi'l-'Urdun (1. Baskı). Menşûrât Şakîr ve 'Okkaşe.